

فرهیختگان

روشنفکران ناراضی؛ کنشگران غایب

یادداشت

علیرضا نصرافقهانی
پژوهشگر حکمرانی

گرچه این روزها ما داغ‌دار ریخته‌شدن خون ۳۱۱۷ نفر از هموطنان خود هستیم و نوسازی حکمرانی را یک پیش شرط ضروری برای آینده کشورمان می‌دانیم؛ اما باید گفت رفتار برخی سلبریتی‌ها، اینفلوئنسرها، چهره‌ها و روشنفکران در شبکه‌های اجتماعی، در برابر این حوادث نوعی از حس «تماشاگر منفی‌گرا» را در خود داشت. این رفتارها گرچه در این شرایط تحت تأثیر گروه‌های هم‌تراز و شبکه‌های فشار در شبکه‌های اجتماعی است؛ اما باید گفت این حس، از ایستادن روی سکو و تماشای بازی، بدون ورود به میدان، نشئت می‌گیرد. این همان ذهنیتی است که می‌توان آن را «سندرم گلام» نامید (یکی از شخصیت‌های کارتون سفرهای گالیور که منفی‌باف بود و با هر مسئله که رویه‌رو می‌شد، می‌گفت من می‌دونستم)؛ ذهنیت تماشاگر همه‌چیزدان؛ کسی که نقد می‌کند، غر می‌زند، سم‌پاشی می‌کند؛ اما هرگز مسئولیتی برای ساختن آینده بر عهده نمی‌گیرد. شخصیتی که پس از هر شکست، با اطمینان می‌گوید «من می‌دونستم»، اما پیش از آن نه وارد میدان شده، نه هزینه‌ای داده و نه مسئولیتی پذیرفته است. این نوع افراد، نقد را به ابزاری برای مصون‌ماندن از عمل تبدیل می‌کنند و با نوعی پیشگویی قهرمانانه، دانایی خود را از دل ناکامی دیگران اثبات می‌کنند.

مسئله این ذهنیت فقط ناامیدی نیست؛ خطر اصلی آن، قفل کردن جامعه در وضعیت تماشاگری است. این رویه سود روانی بالایی دارد و هزینه‌ای نمی‌پردازد؛ نه بابت اشتباه و نه بابت انفعال. نتیجه، فلج شدن اراده جمعی و تبدیل شکست به هوت است؛ جایی که جامعه به جای کنشگران مسئول، تماشاگرانی تولید می‌کند که از ناامیدی ارتزاق می‌کنند؛ آینده را نه می‌سازند و نه حتی حاضرند سهمی در ساختنش بپذیرند. در چنین وضعیتی، جامعه در چرخه‌ای گرفتار می‌شود که تحلیل و نقد پایان ندارد؛ اما حرکت به حداقل می‌رسد. این پدیده صرفاً ریشه‌ای فرهنگی یا روانی ندارد، بلکه محصول یک خلأ نهادی است. نبود سازوکار رسمی برای تبدیل نقد به بدل، فقدان مسیرهای شفاف برای مشارکت مسئولانه در کشور و نبود تمایز نهادی میان منتقد متعهد و مخالف منفعل، به بازتولید این الگو دامن زده است. ساختن یک کشور، بیش از هر چیز یک جنبش اجتماعی است؛ نه محصول احساسات رمانتیسیمی و نه رئالیسم سیاه.

ادامه در صفحه ۷

در شرایط بحران چطور خبر بخوانیم؟

یادداشت

حسین زبینه
پژوهشگر هسته ختمی فضای مجازی مرکز رشد دانشگاه امام صادق (ع)

در روزهایی که جامعه با تراکم اخبار، تحلیل‌ها و روایت‌های بعضاً متناقض حول جنگ روبه‌رو است، اختصاص زمان قابل‌توجه به رصد کانال‌ها، شبکه‌های اجتماعی و بحث‌ها در گروه‌های مجازی و رفتار اعتیادگونه به رصد لحظه‌ای و مستمر اخبار به الگویی رایج تبدیل شده است. این رفتار در نگاه نخست واکنشی طبیعی به نظر می‌رسد؛ چراکه انسان در مواجهه با شرایط بحرانی، به‌طور طبیعی برای کسب احساس اطمینان و کنترل بر محیط، عطش دریافت اطلاعات دارد. اما چالش اصلی زمانی است که پیگیری مستمر و بیش از اندازه، کاربران را به خود مشغول می‌کند.

چالش‌های پیگیری مستمر خبر در بحران

این رفتار می‌تواند پیامدهای نامناسبی در پی داشته باشد:

۱. در این حالت، خبر به جای آنکه مقدمه‌ای برای فهم عمیق و کنش مؤثر اجتماعی متناسب با وضعیت فعلی باشد، به یک «احساس نقش‌آفرینی کاذب» بدل می‌شود. در این وضعیت، فرد تصور می‌کند صرفاً با خواندن اخبار، بازنشر محتوای بحث در گروه‌های مجازی، مسئولیت اجتماعی خود در قبال بحران را انجام داده است؛ حال آنکه در بسیاری از موارد که پیگیری اخبار و اطلاعات از سطح معمول اطلاع یافتن از شرایط فراتر می‌رود و در چرخه‌ای فرسایشی به صورت جزئی‌تر و پربسامد دنبال می‌شوند، نه در واقعیت بلکه از لحاظ ذهنی، حس مسئولیت اجتماعی کاربر ارضا شده و نقش‌آفرینی مردمی برای کنترل بحران با مشکل مواجه خواهد شد. بنابراین در این حالت، اخبار و اطلاعات بیش از آنکه فرد و احساس دغدغه او را به کنش و اثرگذاری برساند، او را به سمت مصرف بیشتر سوق می‌دهد.
۲. اگرچه آگاهی از شرایط در حد معمول خود برای شناخت صحنه و تحلیل درست ضروری است، اما استمرار و تداوم پیگیری اخبار و درگیری ذهنی بیش از اندازه، استهلاک روانی کاربران، القای احساس اضطراب و ناامنی مداوم (به واسطه نمایش محتوای مشابه توسط الگوریتم‌های شبکه‌های اجتماعی) و نهایتاً گرفتار شدن در میانه نظرات همسو و همفکر را به دنبال خواهد داشت. این مسیر می‌تواند کاربر را نه در جهت کنش‌گری مثبت، بلکه در مسیر واکنش‌های هیجانی ناشی از انبوه اطلاعات و محتوای یک‌سویه قرار دهد یا اساساً متعصب به ناامیدی و احساس یاس گردد.

ادامه در صفحه ۷

ایران در تنگهٔ هرمز و پهنهٔ آبی جنوب در حال انجام عملیاتی است که آمریکا بهتر از بقیه معنای آن را می‌فهمد

تمرین ناوکشی

رفتارشناسی مواجههٔ ایرانی‌ها با کالابریک

فروش برخی فروشگاه‌ها ۲ برابر شد؛ گزارش تحلیلی «فرهیختگان» را بخوانید ۸

خیانت به خودم و سینما بود اگر داوری را نمی‌پذیرفتم

۵ مهدی سجاده‌چی، داور جشنوارهٔ چهل و چهارم فیلم فجر در گفت‌وگو با «فرهیختگان»:

خبرنگار «فرهیختگان» در اجتماع جذاب گیره‌های حرف دل بازی‌سازان نشست

تدارک بزرگ کشورهای عربی برای ماه رمضان

صنعت بازی را بازی نگیرید

ایران اینترنشنال چگونه شکل گرفت؟

شمس الواعظین در جلسهٔ خانهٔ روزنامه‌نگاران

با خبرنگاران از رسانه و جنگ گفت

ترور بسم

۱۷ کشور عربی، ۲۴۴ سریال برای ماه رمضان ساخته‌اند